

Koliko su tri kameni
 Tri kameni od malina.
 Duša viče, duša plače:
 „O Isuse, sinu božji!
 Šmiluj se ti sada meni!“
 Mati sinka prosi, moli:
 „Sinu mili, sinu dragi
 Šmiluj se ti ovój duši.“
 Sinak majki govoraše:
 „Mati mila, mati draga,
 Kako bin se smilovajo,
 Kad su gorji neg' židovi?“
 Utočila mat' Marija
 Tri suzice na dušicu
 I govori Mihovilu:
 „Vagni Miho ovu dušu.
 Oću malo ja viditi,
 Ke će ona vage biti.“
 Mihovilo dušu vagnul,
 Duši vaga prevagnula,
 Svetla raja zadobila.

Pregudaše tri hudobe
 Grde, mrske nespodobne:
 „O Marijo, majko božja!
 Sto ste nami učinila,
 Dušu našu predobila,
 To je duša naša bila.“
 Govori jim mat' Marija:
 „Ajd oda tle, tri hudobe
 Grde, mrske, nespodobne.
 To je duša prava božja,
 Ka j' činila 'saka dobra,
 'Saka dobra, ke j' premogla.
 Ona zame je postila
 O malome kusecu kruha,
 I o samoj vodi ladnoj.
 Meni se je naručila
 Ne s' ja toga pozabila.
 I Isusu sinu mojmu
 Budi hvala na vik vika
 Od svih ljudij čast velika!“

Potovanja in preišljevanja nekega bankovca.

(Spisal Janez Mencinger.)

I.

Imel sem predlanskim bankovec. Poslal sem ga med ljudi, pa čudo, čez dve leti mi zopet priroma v roké. Kako sem bil vesel, da mi je osoda ponujala toliko priložnosti, v katerih vtegnem sprotje spečevati svojih denarcov; vesel sem bil, da mi narava ni dala gerde lastnosti, tiščati v dnu žepnem svojega denarja; in vesel sem bil, da imam bankovce, ker ne brali bi slovenski bravci prihodnjih čertic, ako bi mi in posebno jaz ne imeli bankovcov; in to bi bilo slovenskemu slovstvu ravno toliko v škodo, kakor vsemu svetu, ako bi ne imeli bankovcov.

Imel sem tedaj predlanskim bankovec. Dolgo sem ga varoval v listnici. Bolj ko je silil na beli dan, bolj sem ga tiščal v tamno predalo prazne listnice. Ko so pa z dnevi potekli beli tovarši, in je zadnji bankovec le preveč hiral po dolgem času in zgubi tovaršev, se mi je močno zasmilil, in dovolil sem mu, naj mi palico vzame in roma na ptuje, kakor tisti Jurček v povesti, pa brez upanja, da bi moj Jurček tako kmalo, kakor uni, vernil se proti domu. Težko sem mu dal slovó; pri meni je bil tako rahlo zavit v listnici, ni se prehladil, ni si stergal bele srajčice; zdaj bo pa moral iti skozi toliko umazanih rok; bili, suvali, tergali, mazali ga bodo, in joj groza, celo preklinjali ga bodo in hudiču prepuščali. Ah, ako bi hudič blagovolil sprejeti vse bankovce, ki so mu jih ljudje že pripustili, kupil bi lahko

ves svet. Znamenje sem pa dal nezvestemu bankovcu, da ga bo nosil po življenja blatnem potu, ga vedno opominjaje njegovega dobrega varha; in da morebiti žalostnega spomina in skesanega serca kak popoldan zopet k meni nazaj priroma, kakor zgubljeni sin, umazan in stergan. Zapisal sem mu na herbet s črnilom in debelimi čerkami pomenljivo besedo: ABRACADABRA.

Ta beseda je čarobna in ima v sebi čudovito neznano moč, kakor neka gadova mast. Kaka ravno je ta moč, pa še ne vem prav dobro, zdi se mi pa, da sem jo poskusil na tem bankovcu.

Zadnji dan neprestopnega leta 1859, ne veliko trenutkov pred prestopom v novo leto prestopno, podá mi postrežljivi kerčmar menjaje star zmazan bankovec. Poberem capo, da bi mu jo nazaj vergel, pa ko se dotaknem bankovške cape, mi prešine čuden čut perste in roko. Bankovec se spogne in zasvetijo se pomenljive čerke ABRACADABRA.

Krotko sem potlačil ranjeni bankovec v listnico, kakor svetinjo ga nesem domu.

Domú pridši ga razvijem pred seboj, in ginjen ogledujem njegove pege in maroge, ki mu jih je ali vino ali solza vtisnila; milujem stergan zakerpan plašč tega bankovca, ki je od mene šel v beli obleki bankovške nedolžnosti, zdaj se pa nazaj pritepe, kakor skesan razbojnik pred vrata samostanske. Ko ga dalj ogledujem, se mi zdijo tudi njegove oči nekako solzne, in bral sem v njih globoko tugo, ktere je kriva ali razujzdanost pretečenega življenja, ali otožnost, ki se je bankovca polastila popotovajočega po tem narobe-svetu, kjer se vidi toliko nerodnosti in hudobije. Bankovčevo čelo ni bilo več jasno in gladko, in v gerbah sem menil brati ostro resnbnost in važne resnice modroslovske, ktere si je bankovec povzel iz mnogih skušinj v človeškem življenju. Lica so upadene in ustnice so jecljale nekako prošnjo, naj dam revnemu, življenja trudnemu skesancu zopet nekajni mir in pokoj, naj ga zopet oblečem v nedolžno belobo, naj mu nazaj pripeljem tisto srečno mladost, ki jo je užival v gubah moje listnice. Nesrečni bankovec! Ali ne veš, da se leta mladosti nikdar ne vernejo, tudi bankovcu ne? Ali ne slišiš kako resnbnostno ravno zdaj kladvo bije zadnjo uro leta 1859?

Zopet, čez dve leti zopet se mi je smilil zanemarjeni bankovec, zadnji pogled spanjaželjnih oči sem obračal na bankovčevo lice, in zadnja beseda, ki so jo memrale trudne usta, je bila pomenljiva ABRACADABRA.

Sanjale so se mi potem čudne reči. Ležim v prostorni visoki sobani, ktero razsvetljuje neznana svetloba, dnevu ne podobna. Pred posteljo na mizici leži moja listnica, iz nje pa gleda uni bankovec. Kar zasveti se verh stropa v zlatih čerkah čarobna ABRACADABRA; in v tem hipu se bankovec oživi, izkobaca iz listnice, in kakor zal deček sede na ugašeno svetilnico. Glavo mu je kinčala zidna krona, obleka

je bila bela in tanka, kakor iz papirja, in je segala do tal. Rokavi so bili dolgi, da so iz njih komaj gledali beli tanki persti, ki jih je bila sama kost in koža. V obrazu se mu ni vidilo kervi, le spod tanke hale je bliščalo veliko rudeče serce. Bankovec stegne suho roko proti meni, in položi mi jo na čelo, ledena je bila. Mertvaški pot mi je šinil v obraz, pa nisem se mogel ganiti, ker neka moč mi je ude vezala, da sem ležal kakor merlič.

Bankovec pa ustica odpre in tako spregovori:

„Vidil sem, gospod! kako ti je serce bilo ginjeno, ko si me v drugo v mošnjo potlačil; bral sem v tvojih očeh, kako si radoveden, zvediti moje dogodbe. Poslušaj tedaj čudne reči, da ti bodo lasje po koncu stali, in ti bo serce trepétalo. Čuj iz mojih ust nauk prave modrosti, in ohrani ga v sercu za se in za svoje otroke.“

To rekši odtegne bankovec roko od mojega čela, si malo odkašlja in takole nadaljuje:

„Kje sem rojen, ti je morebiti znano. Spočet sem pod rokami jeklorezca in rodila me je terda plošča jeklena. Kakor boginja Minerva sem doraščen in oborožen zagledal beli svet; in precej po porodu sem spoznal sam svoj namen in pomen. Koliko naš rod preseže človeškega, ki se toliko let na mnogih klopéh mora učiti razločka med pametjo in neumnostjo, in važnega uprašanja, čimu je človek na svetu? preden je toliko zrel, da ne razločuje pameti od nespameti, in reši zastavico o svojem namenu s tem da, pravi: človek živi, da si življenje krati. Pa tudi nobenemu mojih bratov se ne more oponašati, da slabo doveršuje svojo nalogo, med tem, ko jih je med ljudmi malo, ki svoj namen le samo spoznajo; da bi se po njem ravnali, jih je pa silno malo.“

„Bankovci imamo edin poklic, kterega spolnujemo vsi po raznih potih, po vodilih temeljitega modroslovja bankovškega, kterega vi ljudje še niste jeli na tanko posnemati, akoravno se štejete nar modrejše stvari na zemlji. Vi ljudje ste sploh prav ošabnih misel, in pravite celo, da ste nas bankovce znašli, kar noben bankovec ne verjame; marveč je med nami vera raztresena, da so bankovci očetje in varhi sedanjih ljudi. Bankovško modroslovje je kratko, in, da si visoko, vendar vsakemu razumljivo; brez gerdih preprirov in nerazumljivih dokazov, ki so pri ljudeh v navadi, vemo, da smo denar — o da bi vi ljudje vedno vedli, da ste ljudje! — denar smo, in ravno te veljave, ali smo papirnati ali sreberni. To so začeli že tudi pri ljudéh vpeljevati, da človek velja, kar se mu pravi, in se ne gleda veliko več na vago in notrajno vrednost. Kot denar smo vsi bankovci enaki med sebo, le kdor več plača, več velja, kakor tudi pri ljudeh. Imamo pa tudi neko plemenitaštvo stare korenine: to je sreberni denar. Sreberniki ne vidijo sicer radi, da smo mi papirnati proletarci toliko čast dosegli, kakor oni, pa kaj nam morejo, ker nas je več. Ker nas tedaj ne morejo v vojski premagati, so se zaperli, kakor kralj Matjaž,

v terdne gradove, in ondi, spod železnih sklepov posmehovaje se bankovškemu gospodarjenju, pričakujejo poznih časov, ko jim bo vlada sveta zopet vernjena. Pa tiste čase bo še le kralj Matjaž pripeljal. Vladati svét je bankovski poklic. Ta vera je vsakemu med nami neizbrisljivo vtisnjena v serce, in tudi tisti ljudje na svétu, katerim smo bankovci posebno prijatli, so prepričani resnice naše vere. Tisti ljudje so pa čudni možjé, in mnogo ti bom povedal o njih, o dragi moj!

Ker je naše gospodarstvo tako veliko, in je tudi nas precej, bi ti mislil, da se tudi med nami vnemajo grozovite vojske; pa mi smo modreji kakor ljudje; mi se ne sovražimo, ker se tudi ne ljubimo. Nismo vsi za enega, in tudi ne eden za vse. Vsak je sam zase, pa vsi smo za eno reč; in ravno to, da nas vodi vse ena idea, je vzrok, da med nami ni vojske in celo vlade ne. Akoravno smo vsi večidel v krepko vladanih deželah, vendar živimo med seboj v prosti nevladi, huji kakor nar huji komunisti. Ne ženimo se, ne možimo se, ne delamo zadnjih sporočil, nimamo posebnih stanovanj, in nimamo posebnih ver, kakor vi ljudjé. Tako smo v miru med seboj in toliko lože v krepkih deržimo vas premodre ljudi. Hudo vas vladamo, pa ljubite nas, in kri bi prelivali za nas, ako bi kdo hotel vas naše vlade oteti. Zató ravno tudi ne potrebujemo plačanih trum vojaških v vterjevanje našega gospodarstva, saj ste vi ljudje sami radi zastonj naši nar zvesteji branitelji. Da, tako majhini smo, in vendar naša bratovščina, ki ji pravite denar, — vlada vsakega med vami, in vodi že toliko let zgodovine vaše zemlje brez upora“.

Tako je govoril bankovec, in ošabno se je zarežal proti meni. Rudečica sramote in jeze mi je stopila v obraz, serdito sem pogledoval sedeči bankovec in hotel sem uzdigniti težko dlan, da bi trešil bankovško dete z mizice na terde tla; pa zopet se nisem ganiti mogel, in terpel sem, kakor bi me mora tlačila.

Malo je opravil pri bankovcu moj serditi pogled, in nič krotkeje povzame ošabno dete zopet besedo rekoč:

„Posmehovaje sem te večkrat gledal, ko si težkega serca bal se tiste ure, v kateri me boš moral izmed perstov poslati. Kako žalosten si bil tisti večer, ko si sklenil slovó mi dati, in si mi z nekako jezo na herbet napisal tisto čudno besedo ABRACADABRA. Smejale sem se, in dobro se mi je zdelo, da občutiš mojo oblast čez se, tisto oblast, v kateri te bodo še moji nasledniki imeli, dokler boš travo tlačil. Pil si tisti večer, ko sva se ločila, rujno vino in tiho poslušal mile glase iz domačih gajev. Tudi jaz sem radostno poslušal tiste glase, akoravno moje tanke ušesa niso ugodne takim glasovom, in mi tudi serce ni ustvarjeno posebno ganljivo. Rekel sem, da ste zanimiv narod, drugači kakor priprosti Dunajčani, in mikalo me je popotovati v vašo domovino. Pa zakaj sem tudi prišel v vaše

pokrajne, da sem moral spoznati, da pri vas ni raja, in da je tudi pri vas toliko ljudi, ki ne umejo prave modrosti človeške, še manj pa modrosti bankovške“.

„Moram ti povedati, da dobro poznam po lastnem nравu in mnogih skušnjavah modrost človeško sploh, in vsacega človeka posebej. Značaju slehernega človeka se vem tako prilizniti, in se tako prenarediti po njegovi volji, da mi on kmalu, kot pravemu prijatlu serce odkrije z vsemi željami in nameni; ko ga pa tako dobro spoznam, ga vzamem v oblast, in preden se zavé, mu vcepim v serce s čudotvorno močjo stanovitno pokoršino moji volji, in bolj in bolj ga naredim denarskega sužnjega. Podloženeц me ljubi, spolnuje vsi pameti vкljub mojo voljo, in, da si je moje gospodarstvo včasih kaj hudo in občutljivo, on še misli, da ni na moji uzdi. Tako ste ljudje vкlenjeni v verige denarjeve. Ravnajte se pa tudi po našem izgledu, vi, ki hočete med ljudmi gospodovati. Pa vi ste prevzetni in ne poslušate priprostega bankovca. — Koliko stebrom človeštva bi pa privošil tudi to svojo prednost, da razumem glasno in tiho, bližnjo in daljno govorjenje, da vidim skozi usnjene in železne oklepe; in da vganiti morem celo občutke svojega varha, ali pa njegovega soseda; in to, kar je Filip, kralj macedonski rekel o zlatu, da preleze ozidje terdnih mest, velja ravno tako tudi pri bankovcih. Mi bankovci odpiramo vse zapahe in tudi vse serca. Ah, kako važen bi bil med vami, kdor bi vse to zamogel sam storiti, brez denarja! Pa čudno je, vse prednosti, ki jih ima denar, jih skaže le v človeških rokah. Kak duh vlada med vami, da si ne upate tega, kar z denarjem premorete, storiti z lastnimi bolj blagimi močmi, z moško besedo, s častjo, zvestobo in mnogimi drugimi čednostmi, katerih imena same sem zapazil pri vas“.

Od začetka so mi ljudje nekoliko dopadli. Lepa se mi je zdela nekaka različnost v vašem življenji, razne misli in zapopadki, da poznate in radi konec jezika nosite čednost in poštenje, da razločujete blage in gerde dela, in tudi to mi je dopadlo, da peti znate. Bankovci tega nimamo med seboj, pri nas velja le številka, in umazana in stergana obleka ima ravno to vrednost, kakor lepo lice in bela srajca bankovškega devištva. Žal mi je bilo takrat, da se je moj duh ravno v bankovcu moral vtelesiti. Ali kratka je bila ta žalost. Kmalo sem spoznal, da so čednosti pri vas le lepe besede, in da se tudi vi ravnate po bankovškem izgledu, da ne delate velikega razločka med umazano in nedolžno obleko, da tudi pri vas številka in cvenk več premore, kakor notrajna vrednost blaga, pa revne duše; in zaničevati vas moram, hinavski ljudje, ki toliko slavite čednost, pa se podjarmljate nevrednemu denarju. Vse stanove sem obhodil med vami, in hočem ti razložiti, kak zarod ste, zalega človeška!

